

De vierde vrouw

Van Frans Willem Verbaas verschenen eerder
bij Uitgeverij Mozaïek:

Sneeuw in Afrika (2006)

Engelenwoede (2007)

Heilig vuur (2009)

FRANS WILLEM
VERBAAS

De vierde vrouw

Mozaïek – Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9434 3

NUR 301

Ontwerp omslag Moker Ontwerp
Layout/dtp binnenwerk Geert de Koning

© 2013 Frans Willem Verbaas

Alle rechten voorbehouden

uitgeverijmozaiek.nl

Voor Marianne

*Je achtte jezelf een god gelijk,
terwijl je een mens bent, en geen god.*

Ezechiël 28:2

Proloog

Pratteln

1896

De jongen probeerde muisstil over de plavuizen te lopen. Toen hij halverwege stil bleef staan en leunend tegen een muur omhoog keek naar het blauw geschilderde gewelf, vroeg hij zich af of er misschien een speciaal soort stilte voor kerken bestond. Hij liep verder naar de preekstoel en zette een voet op de onderste tree van de houten trap, die meteen nijdig begon te kraken. Eenmaal boven voelde hij met zijn vingers aan het korrelige, vergeelde papier van de opengelegene kanselbijbel. Daarna pakte hij het lege glas, dat aan de binnenkant van de preekstoel op een houten balkonnetje stond. Als hij het glas tegen het licht hield, zag hij bij de rand de smoezelige afdruk van lippen. Met een vies gezicht stelde hij vast dat er een grijze haar uit de baard van zijn peetoom aan het glas kleefde. Hij zette het glas snel terug en keek de kerk rond. Helemaal achterin, naast de collectekist, bevond zich de smalle deur die toegang gaf tot de kerktoren. Hij bedacht zich niet. Hij haastte zich de preekstoel weer af en holde door het middenpad naar achteren.

De smalle deur was niet gesloten. In het donker, op de tast, begon hij aan de beklimming van de stenen wenteltrap, die hem deed denken aan de kurkentrekker van een reus. Hij was de tel van de omwentelingen allang kwijt toen hij een schemerig vertrek betrad dat rook naar stof en schimmel. Via een lange, smalle ladder zou hij nog verder kunnen klauteren, maar hij vond het wel genoeg zo. Een paar meter boven zich zag hij de kerkklok hangen. De klok was enorm,

groter nog dan een volwassen man. Hij opende een luik, stak zijn hoofd naar buiten en ontwaarde in de verte Bazel. Hij opende een ander luik en keek over de Rijn uit tot in Duitsland. De houten sloten van de luiken draaide hij netjes weer dicht en hij begon aan de afdaling.

Door het felle licht buiten leek het alsof het nog donkerder was geworden in de toren. Toch nam hij twee treden tegelijk, en pas halverwege de wenteltrap maakte hij zijn eerste misstap. Struikelend kon hij zich nog net vastgrijpen aan het touw dat langs de muur hing. Hoewel het touw meegaf, hield het zijn val toch tegen. Terwijl hij even stil bleef staan om weer op adem te komen, zag hij hoe het touw dat hij eerst naar beneden had getrokken nu uit zichzelf naar boven bevoog. Hij realiseerde zich meteen wat er aan de hand was. En dat hij er niets meer aan kon doen. Op het moment dat de klok boven hem de eerste, gigantische dreun gaf, begonnen de muren van de reuzenkurkentrekker zacht te beven, alsof ze net zo geschrokken waren als de jongen van tien die hij was. In zijn paniek deed hij nog een poging om het op en neer gaande touw tot stilstand te brengen. Vergeefse moeite. De klok bepaalde zelf wel wanneer het genoeg was geweest.

Toen hij de kerk uitkwam met een bleek gezicht, maar stiekem ook trots op het avontuur dat hij net had beleefd en dat hij later die dag in geuren en kleuren aan zijn kameraden zou navertellen ('Het gebeier was tot ver in Duitsland te horen, ik lieg niet!'), stonden zijn vader en zijn peetoom hem met kwade gezichten op te wachten.

'Het is altijd wat met jou, Karl,' gromde zijn vader. 'Kun je niet één keer gewoon doen? Je hoeft niet altijd op te vallen!'

Hoofdstuk I

Bazel, Coligny

mei 2005

Acht eeltloze, met ouderdomsvlekken bespikkelde, bleke handen produceren een geluidloos applaus wanneer professor Barth, ondersteund door een taxichauffeur, restaurant Charon binnenschuifelt.

‘Bravo!’

‘Zie, de oudste mens ter wereld!’

‘Van harte!’

‘Gefeliciteerd met uw honderdnegentiende verjaardag!’

Als antwoord op de begroeting heft professor Barth zijn wandelstok een stukje op en glundert. De taxichauffeur begeleidt hem naar zijn vrienden en neemt afscheid. Een ober is inmiddels toegesneld om de regenjas en de baskenmuts aan te nemen. Daarna helpt hij de professor bij het plaatsnemen aan de vaste tafel van het Bazeler Metusalem Genootschap.

De oude man kijkt zijn vrienden een voor een aan en zegt: ‘Mijn kleinkinderen en achterkleinkinderen hebben me gisteren een mooie verjaardag bezorgd, maar op onze leeftijd ben je vooral opgelucht wanneer het allemaal weer voorbij is. Ik ben blij dat ik vandaag gewoon weer bij u kan aanschuiven, hier in Charon.’ Bij de laatste woorden glijdt zijn blik van zijn vrienden naar de in art-decostijl gebrandschilderde ramen van het restaurant, en vandaar naar de donkergroene tegels van de enorme schouw die tegen een van de muren is gebouwd, en naar de ingelijste foto’s aan de muren, die tonen hoe Bazel er een eeuw geleden uitzag.

Iedere dag verzamelen de leden van het Genootschap zich rond het middaguur in het dan nog rustige Charon, dat in de schaduw ligt van de Spalentoren, een van de overblijfselen van de stadsmuur van Bazél. Dat doen zij niet om te lunchen; de leden hebben hun ontbijt nog maar net achter de kiezen, en de meesten van hen hebben sowieso niet veel eetlust meer. Zij doen dat om bij een kop koffie of een glas wijn de kranten door te nemen en het nieuws met elkaar te bespreken. Niemand weet meer wanneer het Bazeler Metusalem Genootschap is opgericht; op zekere dag bestond het gewoon. En niemand weet nog wie op het idee is gekomen het Genootschap naar de oudste mens van de Bijbel te vernoemen; op zekere dag heette het Genootschap gewoon zo. Uitgerekend de theoloog Barth heeft wel eens voorgesteld de naam te wijzigen in Vrienden van Charon, maar de expliciete verwijzing naar de mythische veerman, die de gestorvenen de Styx overzet naar het dodenrijk, werd door de overige leden als 'heidens' of 'cynisch' beoordeeld. De herkomst van het motto, 'Oud maar bij de tijd', is wel bekend; het is bedacht door dr. Aeschbacher, een sinds dertig jaar gepensioneerde apotheker die er prat op gaat nog altijd de belangrijkste farmaceutische vakliteratuur bij te houden.

Sinds het overlijden van de oud-oogarts mevrouw Gollmer, nu anderhalf geleden, bestaat het genootschap uit vijf personen: de weduwnaar dr. Aeschbacher, met zijn tweeennegentig jaar de benjamin van het gezelschap; juffrouw Fromke, vijfennegentig jaar, nooit getrouwd, gewezen lerares wiskunde; de negennegentigjarige en driemaal verweduwd meneer Ganzoni, oprichter en nog altijd mede-eigenaar van de gelijknamige boekhandel die ingeklemd ligt tussen restaurant Charon en de Spalentoren; pastoor Grolimund, afkomstig uit een rijke juweliersfamilie en ondanks zijn honderdéén jaar verreweg de fitste van het stel (als enige rijdt hij nog auto, een zwarte Audi A4, met sportvelgen); en professor Barth, de eens vermaarde godgeleerde, bezitter

van elf eredoctoraten, bijna dertig jaar weduwnaar en sinds een dag officieel de oudste mens ter wereld. Professor Barth is het oudste en waarschijnlijk ook het trouwste lid. Slechts bij hoge uitzondering blijft hij een dag weg. 'Wij zijn een gezin,' verklaarde hij de dag voor zijn honderdnegentiende verjaardag nog, terwijl hij zijn hand op de onderarm van juffrouw Fromke liet rusten. 'Mijn eigen familieleden weten steeds minder raad met me. En geef hun eens ongelijk. Wat moet je met zo'n oude kerel die maar weigert fatsoenlijk dood te gaan? Maar wij, lieve vrienden, wij vormen een gezin, een warme kring waarin wij elkaar een beetje kunnen koesteren en plagen. Ja, veel te vaak wordt vergeten dat ouderen minstens zoveel behoefte hebben aan plagerijen als aan genegenheid.'

Voorzichtig plaatst de professor zijn houten wandelstok tegen de tafelrand, waarna hij probeert de revers van zijn te ruime colbert recht te trekken. Een voor een buigen de leden van het genootschap zich voorover of opzij om hem de hand te schudden. Meneer Ganzoni wijst op de krant die voor hem op tafel ligt. 'Ik heb het interview al gelezen, professor. Had ik maar iets van het vermogen waarmee u zich nog altijd zo helder weet uit te drukken.'

'Interview, welk interview?' vraagt juffrouw Fromke. Ze wrijft over haar neus, het deel van haar gezicht dat de tand des tijds nog het best heeft doorstaan.

'Er staat een groot interview met professor Barth in de *Neue Zürcher Zeitung* van vandaag,' vertelt de boekhandelaar. Over zijn voorhoofd glijdt een lok van zijn volle witte haardos, die aan een pruik doet denken maar dat niet is.

Juffrouw Fromke pakt de krant en begin erin te bladeren. 'Toe maar, een interview in de *NZZ*. En waarom word ik nooit geïnterviewd in de *NZZ*?'

'Omdat u geen wereldberoemde theoloog bent,' zegt dr. Aeschbacher.

‘Wás,’ verbetert de professor, ‘ooit wás ik een tamelijk beroemde theoloog. De huidige, ongetwijfeld kortstondige, opleving van mijn roem dank ik louter en alleen aan het feit dat ik gisteren mijn verjaardag vierde.’

‘Vijfenveertig jaar heb ik wiskunde gegeven aan volstrekt onhandelbare pubers; alsof dat geen artikel in de *NZZ* waard is,’ moppert juffrouw Fromke door, terwijl ze eindelijk het gezochte interview vindt. ‘Toe maar, twee bladzijden! Had-den ze geen betere foto van u om af te drukken?’

‘Zij die ogen hebben om te zien, nemen een zekere schoonheid waar in een verweerd en gegroefd gelaat,’ vindt pastoor Grolimund.

‘Laten wij onze vriend eerst vragen hoe hij gisteren zijn verjaardag heeft gevierd,’ stelt dr. Aeschbacher voor, die zijn zakdoek tevoorschijn haalt. De laatste tijd heeft de apotheker last van tranende ogen. Met behulp van zijn farmaceutische bibliotheek heeft hij al verschillende medicijnen tegen de kwaal opgespeurd en geprobeerd, maar de beste resultaten behaalt hij vooralsnog met zijn zakdoek.

De professor schraapt zijn keel en begint te vertellen over zijn kleinkinderen, waarvan de jongste inmiddels ook gepensioneerd is; en over zijn achterkleinkinderen, die nogal gehaast waren, want ze hadden allemaal nog van alles te doen. De predikant van de Tituskerk is ook langs geweest. Uit ervaring weet professor Barth hoe ongemakkelijk een predikant zich tijdens dat soort bezoeken vaak voelt, maar de man heeft een mooi gebed voor de jarige uitgesproken. En een van de achterachterkleindochters heeft een pianosonate van Mozart voor hem gespeeld. ‘Op zo’n elektronisch geval dat eruitziet als een strijkplank met toetsen. Toch kreeg ze er een heel behoorlijk geluid uit. Maar zeg, mag ik ons Genootschap trakteren op gebak bij de koffie?’

De heren knikken instemmend, maar juffrouw Fromke vraagt of de professor in plaats van gebak ‘iets van Bacchus’ voor haar wil bestellen.

‘Natuurlijk. En als u het niet erg vindt, doe ik zelfs met u mee,’ zegt de professor. ‘Mijn familie houdt de fles zo veel mogelijk bij me weg, alsof iemand van boven de honderd de smaak van wijn niet meer zou weten te waarderen.’

Als een ober de bestelling heeft opgenomen, schuift dr. Aeschbacher het cadeau, dat al die tijd al op de tafel klaarligt, naar professor Barth. ‘Alstublieft, een aardigheidje dat ik u namens ons kleine maar dierbare Genootschap mag aanbieden.’

De hoogbejaarde wappert een keer met zijn handen, alsof hij er de artritis eerst uit wil schudden, voordat de aanval op het cadeaupapier wordt ingezet. De bevende vingers hebben inderdaad moeite om een beginnetje te vinden.

‘U wordt traag, professor,’ vindt juffrouw Fromke.

Professor Barth schenkt haar een blik over zijn bril. ‘Haast, juffrouw Fromke?’

‘Ik houd van vlot, altijd gedaan.’

‘Ik ook, ik was in mijn werkzame leven een groot liefhebber van het *Pruisische tempo*, maar inmiddels gun ik mezelf de tijd.’

‘Oud zijn is nog geen reden om oud te doen.’ De sopraan van juffrouw Fromke klinkt waarschijnlijk iets venijniger dan haar bedoeling is.

Na een langzame worsteling met papier, plakband en een chique kartonnen doos, houdt de professor een sierlijke, rechte pijp in zijn handen, eentje waarvan de kop glanst als een kastanje die net uit zijn bolster is gevallen.

‘We hebben hem met elkaar uitgezocht, in die mooie zaak tegenover het Raadhuis,’ legt meneer Ganzoni uit.

‘Een van de redenen waarom wij een pijp hebben gekozen, is de hoop dat het roken ervan zal helpen om de veel te witte tanden van uw nieuwe gebit snel een wat natuurlijker kleur te laten krijgen,’ bekent dr. Aeschbacher met een lach. Zijn eigen gebit is inderdaad lang niet zo stralend wit als dat van de professor.

Met aandacht proeft de professor het mondstuk. ‘Helaas mag ik niet meteen de brand steken in dit prachtige exemplaar, aangezien het wettelijk verplichte rookverbod ook in restaurant Charon van kracht is.’ Hij slikt iets weg en vervolgt: ‘Die moderne gezondheidscultus, het is toch je reinste afgoderij, vindt u ook niet? Heidendom is het, dat zich weer eens in een nieuwe jas heeft gestoken. De zoveelste heilige oorlog waarmee de mensheid zichzelf wenst te kwellen.’

‘Spreek geen onzin,’ schampert juffrouw Fromke. ‘Rokers stinken, dat weet iedereen. Ik heb onder protest ingestemd met de keuze voor deze pijp, en daarom heb ik besloten aan ons gezamenlijke cadeau een persoonlijk presentje toe te voegen.’ Uit haar tasje vist ze een pakje dat ze met een ferme klap voor de professor neerzet. ‘Alstublieft, pakt u maar uit. Ik zal alvast zeggen wat erin zit: een luchtje voor mannen.’

Opnieuw gaat de professor het gevecht met het pakpapier aan. ‘Kostbare nardusmirre,’ mompelt hij al peuterend, ‘rechtstreeks afkomstig uit het Hooglied, en uit het evangelie...’ Aan het openen van het mooie doosje waarin de after-shave is verpakt, waagt hij zich niet.

‘En wee uw verkalkte gebeente als ik morgen merk dat u zich er niet mee hebt besprenkeld!’ waarschuwt juffrouw Fromke.

‘Geef me uw hand,’ gebiedt de professor. Even later drukt hij een kus op de dunne huid die losjes over de aderen en handwortelbeentjes ligt.

*‘Gib deine Hand! Ein böser Traum!
Unsrer Liebe Band, bricht, Lieber, es so leicht?’*

Pastoor Grolimund steekt bewonderend een vinger in de lucht. ‘Niet slecht. Goethe. De *Faust*.’

Maar juffrouw Fromke trekt haar hand geschrokken terug. ‘Verbeeldt u zich maar niets, professor, op uw leeftijd!’

‘U weet toch wel,’ zegt de priester, ‘dat Goethe, hoewel

luthers opgevoed, zich heel positief heeft uitgelaten over de roomse sacramentsleer?’

Dan arriveert de ober met koffie, gebak en wijn, rood voor juffrouw Fromke en wit voor de professor. Ook legt de ober voor alle leden van het Genootschap een linnen servet neer. Juffrouw Fromke aarzelt niet en zet haar glas meteen aan de mond. Ondertussen gaat meneer Ganzoni staan. Hij frommelt wat aan zijn stropdas en zegt: ‘Aan mij de eer om namens het Bazeler Metusalem Genootschap onze verjaarde vriend kort toe te spreken. Goed dan. Hooggeleerde Barth, lieve vriend, wij danken de hemel voor het feit dat u er nog altijd bent. Wij waarderen u niet alleen vanwege uw nooit aflatende opgewekte humeur, of vanwege uw altijd even vriendelijke als wijze woorden. Wij waarderen u ook, en misschien wel vooral, omdat u ons zo jong houdt!’ Meneer Ganzoni wacht even, kijkt de kring rond met de triomfantelijke glimlach van een schooljuffrouw die haar klas net een raadsel heeft opgegeven. ‘Een wijze man merkte eens op: “Oud is iemand die tien jaar ouder is dan jezelf.” Daarom, zolang u bij ons bent, met een voorsprong van twintig of meer jaren op de andere leden van ons genootschap, zijn wij niet oud, maar jong. Alleen al om deze tamelijk zelfzuchtige reden zouden wij het dan ook zeer op prijs stellen, waarde vriend, als u nog enige tijd in dit ondermaanse met ons zoudt willen verpozen.’ De boekhandelaar heft zijn kop koffie in de lucht en zegt: ‘Op uw gezondheid en nog vele jaren!’

Terwijl de heren van het Bazeler Metusalem Genootschap ook hun koffiekopjes opheffen, kijkt juffrouw Fromke verwonderd naar haar reeds lege glas.

Professor Barth duwt zijn bril, die naar het puntje van zijn neus is gezakt, wat hoger op zijn neus. ‘Beste Ganzoni, dank voor uw goede woorden; lieve medeleden van het Bazeler Metusalem Genootschap, dank voor uw geschenken en uw heildronk.’ Bij het geven van colleges en het houden van preken was zijn stem altijd minstens twee hele tonen